АУЛ ЛАКШУКАЙ 1859 - 1969

НЭХЭЕ Рэмэзан, «Адыгэ макъэм» ижурналист.

ЛАХЪЩЫКЪУАЕ саугъэт фагъэуцугъ

Ащ икъызэІухын фэгъэхьыгъэ зэІукІэм тызырагъэблагъэм итхъухьагъ а цІыф зэхэхьэшхор зэрэкІорэм имызакъоу, ежь къуаджэр зыфэдагъэм, щыІэныгъэ гъогоу къыкІугъэм, итарихь щыщхэм, цІыфэу дэсыгьэхэм, ахэм къакІэхъухьагьэхэм ащыщхэм афэгъэхьыгъэхэр кІэкІэу титхыгъэ къыхэдгъэхьанхэу. Ащ фэшІ къуаджэр къызагъэкощым къызыдэкІожьыгъэ Адыгэкъалэ апэу тынэсыгъ. Къалэм ипащэ игуадзэу Шъхьащэкъо Руслъанэ тимурад зетэІом тэрэзыкІэ ыльытагь. Тыгущы Іззэ народнэ депутатхэм якъэлэ Совет итхьаматэу къычІэхьэгъэ Отахь Рэщыди къыддыригъашти, «Адыгэкъалэ иадминистрацие ипащэу хадзыгъэкІэ Хьатэгъу Налбый Лахъщыкъуае щыщыгъэшъ, ащ нахь тэрэзыр къышъуиІощт» ыІуи, ащ дэжь тычІэхьагъ.

— Краснодар псыІыгъыпІэр ашІы зэхъум къагъэкощыгъэхэ чылэгъо 11-мэ, — eIo Хьатэгъу Налбый, — афэгъэхьыгъэ тхылъ дэгъу Іэшъынэ Сэфэрбыйрэ Владимир Цапкорэ къыдагъэкІыгъ. Непэрэ зэІукІэми зыгорэхэр къыщаІощтых. Арышъ, тыкъызщыхъугъэ ыкІи тызщапІугъэ къуаджэм фэгъэхьыгъэ материал пае укъэнэщтэп. Ахэри, тхылым дэтхэри къызфэбгъэфедэхэми дэгъу. Ау джащ фэдэ къабз ори кІэ горэ къэбгъотэу гъэзетым къибгъахьэми дэеп. Сэ сишІошІкІэ, Лахъщыкъуае фэгъэхьыгъэ шІукІае ана-ын ктыпфилот нетолифпистичного институты анахьыжъхэм ащыщ. ЛІыжъ губзыгъ, шІэжь дэгъу иІ.

КІэныбэ Юныс къытфиlотагъэр

— Нахь чъыгэешхо щымыІэу, илъэс 250-рэ ыныбжьэу «Чъыгуджыр» аІоу тиІагь, — къырегъажьэ икъэІотэнхэр КІэныбэ Юныс. — Къэзэкъхэр «сорокэдубкІэ» еджэщтыгъэх. А Чъыгуджым ыбгъукІэ, зы километрэ нахь пэмычыжьэу, Хэкужьблыгур aloy щыльыгь. Гектар зыщыплI хьущтыгъ. Ащ Лахъщыкъуае щысыгъэу сятэ ятэ КІэныбэ Уцужьыкъорэ Ерэджыбэкъо Сахьидэрэ къаІотэжьыщтыгъ. Сэ илъэс 81-м ситышъ, а нэбгыритІум анахыыжъ тичылэ дэсыгъэу къасшІэрэп. Мы къэсІуатэхэрэр зыхъугъэхэр бэшІагьэ, сэ къэсльэгъугьэх, къысфаІотэжьыгъэх.

Сятэ ятэ Уцужьыкъорэ Ерэджыбэкъо Сахьидэрэ илъэс щырыщ аныбжьэу 1859-рэ илъэсым Хэкужъблыгум къыращыжыхи, чылэр зыдэщысыгъэм къэтІысыжыыгъагъэхэу къаІотэжьыщтыгъ. Ахэр сщыгъупшэхэрэп. Сятэжь бэгъашІэ хъугъэп, илъэс 77-рэ нахь ымыгъашІэу лІагъэ. Ерэджыбэкъо Сахьидэ илъэси 108-рэ ыныбжьэу дунэе шъхьа Іэм кІожьыгъэ. «О уятэжъырэ сэрырэ илъэс щырыщ нахь тыныбжылгып мы чІыпІэм 1858-рэ ильэсым Лахыщыкъуае къызэтІысым», — ыІощтыгъ ащ.

Корр.: Хэкужъблыгум чылэр зыщэсым сыда ыцІагьэр? КІ. Ю.: 1858-рэ илъэсым мыщ къызэтІысыжым Лахъщыкъуай фаусыгъагъэу ары. Ау къыздикІыжьыгъэхэ чІыпІэм чылэр зыщэсым зэреджэщтыгъэхэр усымыгъэпцІэщтмэ сшІэрэп. КъаІоу зэхэсхыгъэп, сэри сыкІэупчІагьэп, сиакъыл тефагъэп. Лахъщыкъор aloy пщы лъэпкъ дэсыгъэти, ащ ыцІэкІэ чылэм еджэгъагъэх.

Корр.: Адэ ущыгьуаза джы Псыфабэр зыдэщытым

дэжь зы лъэхъанэ Лахъщыкъуае щысыгъэу зэраІорэм? КІ. Ю.: Чыжьэ ар. Ау ащ игугъу къашІ у зэхэсхыгъэп. Ау Лахъщыкъо чабэм къикІыжьызэ сымаджэ хъуи, лІи ащ щагьэтІыльыгьэти, мыжьосынэу щыфагьэуцугьагьэр ащ дэт. Ар сэри слъэгъугъэ.

Корр.: ЛахъщыкъохэмкІэ къебгъэжьэгъагъэр къзухыжыба?

КІ. Ю.: Лахъщыкъуае пщы Іоф дэлъыгъэп. Ахэм ащыщэу зэшитІу дэсыгъ Хьаджэмыкъу алъэкъуацІэу. Зым Пщымаф, адрэм Талъэустэн ацІагъ. Мы Хьатэгъу Налбыеу укъэзыгъэк Гуагъэм хэш Гыхьэгъагъэх ахэр. 1930-рэ илъэ-

сым колхозхэр зызэхащэхэм кІэлэ хъазынитІур «хамотыжьхэмрэ постромкэжьхэмрэ агъэбыльыгьэх» аІуи бзэгу ахьхи, 1932-рэ илъэсым якІашъо къалъыхъуи хамотитІу, постромкиплІ, шхуитІу къытырахи, чылэм дэт унэ горэм яІоф щаІуи, нахьыжъэу Талъэустэн укІ, нахьыкІэу Пщымафэ илъэсипшІ атыралъхьи дащыгъагъэх.

Корр.: Лахьщыкъуае къызагъэкощым унэгьо тхьапш хъущтыгъэу пшІэра?

КІ. Ю.: Сыхэмыукьомэ, къызэрэсльытэрэмкІэ 334-рэ, саугъэтэу къызэГуахырэм унэгъо 354-рэ тыратхагъэу зэхэсхыгъэ. АрынкІи хъун, зи хэс Гухьэрэп. Дунэе мылъкум ыпэу къэсштэни а саугъэтым икъызэІухын сыхэлэжьэнэу, ар слъэгъунэу сшІагьэмэ. Ары шъхьае зясэгъащэкІэ сыд къэсшІэн, слъэгъурэп. Сэщ нахыыжъэу лахъщыкъуаеу щыІэжьыр нэбгырищ ныІэп — НапцІэкьо Ибрахьим, ТІэшъу Азмэт, мы такІыб дэс ТІэшъу Азмэт. Сэ сыряплІэ. Хъазынагъэба ахэм сахэтыгъэмэ! Ар зыпэ къэсымыштэн щыІагьэп. Ау амал сиІэп.

Корр.: Лахьщыкъуае колхозэу дэтыгьэм ит-

хьамэтагьэхэр къэошІэжьыха? КІ. Ю.: Колхозхэр зызэхащэхэм тичылэ колхозит у дэтыгь — апэрэм «Микоян» фаусыгъагъ, ятІонэрэм «ПсыхъокІэй» ыцІагъ. Апэрэм итхьамэтагьэр кьэсшІэжьырэп, ау ятІонэрэм итхьамэтагьэр ТІэшъу Лыу. Сятэ Чэлэмэт изавхозыгъ. Джащ фэдэу апэрэ колхоз тхьамэтагъэхэм ащыщых НапцІэкъо Сэфэр, Шэуджэн Индрыс, Бэгъ Тымэр, нэмыкІхэри. Колхозхэр зызэхагьэхьажьыгьэр 1950-рэ илъэсыр ары. Тиколхоз къыхагъэхьажьыгъагъэх тыгъургъойхэр, льэустэнхьаблэхэр. А льэхьаным тхьаматэу тиІагьэр КІэныбэ Рэщыдэти, ар ІуагъэкІи, зэхащэгъэ колхозышхоу Калининым ыцІэ зыфаусыгъэм тхьаматэ фашІыгъагъэр Хьатыгъужъыкъуае щыщ кІалэу, тигъунэгъу «Маяк» зыфаІощтыгъэм ипарторгэу щытыгъэ БрантІ Мыхьамод ары. Ащ ыуж тхьамэтагъэх ТІэшъу Аслъан, Хьамырзэкъо Абубэчыр,

НапцІэкьо Абубэчыр, ЛэупэкІэ Юсыф, ЛіыІэпІэ Нурбый. Корр.: Адэ еджапІэхэмкІэ сыда къэпІон плъэкІыщтыр? КІ. Ю.: 1910-рэ илъэсым ашІыгъэгъэ унэу зиягъэм къы Гахыгъэу зыхэ-зыблэу зэхэутыгъэм апэу ублэп Гэ еджапІэр чІэтыгъ. Нэужым чылэм ШКМ-р къыщызэІуахыгъагъ. Ащ я 7-рэ классыр къыщаухыщтыгъ. Ащ щеджэщтыгъэх Лъэустэнхьаблэ, Тыгъургъой, Казазовым, Чэтыукьо, Маякым къарыкІыхэрэр. КІэлэеджакІохэр метрэ 50 фэдиз икІыхьагьэу афашІыгьэ общежитиеу еджэпІитІумэ азыфагу итым чІэсыщтыгъэх. Сэ 1936-рэ илъэсым апэрэ классым сызычІахьэм, илъэсибл еджапІэр чылэм дэтыгъ. Ащ ыпэкІэ къэсІонэу сшІэрэп. Директорыгъэр Блэгъожъ Хьамед, Нэшъукъуае щыщыгъ. Илъэс зэкІэлъыкІохэм еджапІэм идиректорыгъэх НапцІэкъо Ахьмэд, Хьанэхъу Асхьад. 1950-рэ ильэсым ШКМ-р гурыт еджапІэ ашІыжынтағъ. Хьэкомэ Юрэ илъэсыбэрэ идиректорыгъ, НапцІэкъо Ахьмэди директор фашІыжьыгъагъ.

Краснодар псыlыгъыпlэр агъэпсы зэхъум тимэз шlагъохэр тыраупкlыхи, тилэжьыгъэшіэпіэ чіыгу гектар мин пчъагъэ, тигъэхъунэ дахэхэр агъэкіодыхи, тикъоджэ ыкіи къутыр 11 къагъэкощхи, ахэр зыдэщысыгъэхэр псычіэгъ ашіыгъэх. Джы а чіыпіэхэр ныбжьыкіэхэм ащымыгъупшэнхэм, тарихъым къыхэнэнхэм апае къоджэдэсхэм саугъэтхэр ахэм ащагъэуцух. Апэу ар зыпшъэ ифагъэхэр шыхьанчэрыехьаблэхэр арых. Ащ къыкіэлъыкіуагъэх ленинэхьаблэхэр. Джы ар зыфагъэуцугъэр Лахъщыкъуай.

Врачебнэ амбулаторие тиІагъ. Ерэджыбэкъо унагъо горэм къытырахыгъэ унэм чІэтыгъ. Заом къикІыжьыгъэу Зинаида Чикаревар ипэщагъ. 1944-рэ илъэсым къыдахьи,

олІэжьыфэ дэсыгъ, бзылъфыгъэ дэгъугъ. Корр.: Чылэр къызагъэкощым лахьшыкъуаехэр тыдэ

КІ. Ю.: Лахъщыкъуаехэр, зэкІ пІоми хъунэу, Адыгэкъалэ дэтІысхьагъэхэу щэпсэух. Зы унагъо, тиунэкъощэу КІэныбэ Абдулахь афэмыгъэдаІоу Козэт кІожьыгъэу дэс. Браукъо Къэлэубатэ Тэхъутэмыкъуае зигъэзагъ. АдыкІэ зэрэчылэу мыщ тыкъэкІуагъ. Унэгъо 46-мэ хапІэхэр къаІахи, унэхэр ашІыгъагъэх. Адрэхэм хэбзэ унэхэр къаГахыгъагъэх.

Ахэм ащыщыбэм унэе унэхэр ашІыжьыгъэх.

Корр.: ЛахъщыкъуаекІэ шъуикІэлэ пІугьэхэу шъузэрыгушхохэу блэкІыгьэ илъэсхэм шъуи-Іагьэхэм ащыщхэм ацІэ къытэпІона?

КІ. Ю.: Боу къыпрэспчъыных. Ахэр бэ мэхъухэшъ, ащыщхэм ягугъу къэсшІын. Кущмызэкъо Айтэч заом подполковникэу хэтыгъ. Партизан отрядэу Брянскэ мэзхэм нэмыцхэр хьалэч изыгъафэу хэсыгъэм икомандирыгъ. Нэгъоикъо Исмахьилэ полковникэу Мос-

ква щыпсэущтыгъ. ЖэнэлІ Чэтиби полковникэу Мыекъуапэ щылажьэщтыгъ. НапцІэкъо Долэтчэрые тичылэкІи колхозым итхьамэтагъ, Теуцожь РАЙЗО-м, етІанэ МТС-м япэ-

Корр.: Юныс, лэжьэкІо къызэрыкІохэу шъуиІагъэхэр, зэо ужым мэкъу-мэшыр зыпкъ изгъэуиожсыыгьэхэр, хьалэлэу чІыгулэжьыным, былымхъуным апылъыгъэхэр тыгу экГыжьыгъэхэмэ дэгъугъэ.

щагъ. Заом илъэхъан партизан отрядым

КІэныбэ Шыхьам

КІ. Ю.: Ахэр тихьоигъэх. ТІэшъу Хьилымэ фэдэ лэжьакІо къэгъотыгъуаеу щытыгъ. Ишхэгъу нэмыкІыкІэ, къэуцу иІагъэп. Сэ ащ сыдажьощтыгъэшъ, итракторэу «НАТИ»-р зы такъикъэ хьаулыеу щигъэтыщтыгъэп, илагъэ ащ ищэрэхъ пшъэхъу тегэу шхэщтыгъ. Урыс кІалэу Андрей 🖡 Гречкэр лахъщыкьое чІыгур изыжъукІыхэрэм апэ итыгъ. Хьапэпх ХьакІэмзани ушІокІынэу щытыгъэп.

Былымэхьо бэлахьхэри тиІагъэх.

Хъут Теуцожь къэгъэгъэ Іэрамэ саугъэтым тырелъхьэ

хэу Хьатэгъу Чэбэхъани, ЦІыкІу Куакоми.

ІофшІэнхэм чанэу ахэлажьэзэ къыхьыгъ.

Чэмыщэу ЛІыІэпІэ Кокой ядэжь зэрихьажьыщтыгъэр

мэкІагъэ, ІофышІэшхуагъ. Непи нычэпи яІагъэп чэмыщ-

ягъэшІыным агурэ апсэрэ етыгъэу, къызэкІакІо ямыІэу,

хьалэлэу афэлэжьагъэхэу блэкІыгъэ илъэсхэм къыдэкІыгъэр

бэ. Япон заом щы агъэх КІэныбэ ДышъэкІ, Хьатэгъу Джы-

гыт, ЛЫІэпІэ Шъалихьэ. Нэмыцхэм къыташІылІэгьэ лъыгъэ-

чъэ заом лІыхъужъыныгъэ ахэлъэу щызэуагъэр бэ. Ахэм

ащыщых Хъут Рэщыдэ, Шэуджэн зэшхэу Хъалидэрэ Ай-

дэмыррэ. Бэгъужъэкьо Лоли тичылагъ. «ШыкІу хъан» пІомэ

ымышІэнэу адыгэ шъолъырым цІыф имысынкІи хъун.

ГъэцэкІэкІо орган зэфэшъхьафхэм ядепутатызэ, общественнэ

пІугьэхэу, шъузщыгушІукІыхэу, лъэпкъым хьалэлэу фэла-

жьэхэу, зищытхъу язгъаІохэу шъуиІэхэм ацІэ къыт-

Корр.: Адэ непэрэ щыІакІэм дезыгъаштэхэу шъуикІэлэ

КІ. Ю.: Олахьэ упчІэ къиным къэбгъэуцугъэр. ЗыкІэ-

къиныр тикъуаджэкІэ кІэлэ дэгъубэ тиІэшъ ары. Ори сау-

гъэтыр къызэІуахыщтышъ огузажьо, сэрыкІй ахэр зэкІэм

къэгупшысыжьыгъуаех. Бэ мэхъухэшъ апэу зыцІэ

къес Гощтыри къасш Гэрэп. Ти Адыгэкъалэ итхьаматэу

бэмышІэу хадзыгъэ Хьатэгъу Налбый дэгъу ехъу зыпари

къысфемыІолІэн. Ащ фэшыхьат хэдзакІохэм япроцент

90-мэ яголос зэрэфатыгъэр. Ерэджыбэкъо Адамэ Теуцожь

районом ипащэу зылажьэрэр лІэшІэгъу щанэ хъугъэ, рай-

оными къалэми яцІыф гъэшІуагъ. Лъэшэу алъытэ. НапцІэкъо

Шумафэ илъэс 12 совхозэу «Путь Ильичам» зедиректорым

ищытхъу фэшъхьаф аригъэГуагъэп. Тиунэкъощ КІэныбэ Шы-

Тикъуаджэ, тикъэралыгъо къзухъумэгъэнхэм, лъэпсэ пытэ

хьамэ сыд епІолІэн! ІофшІэгьэшхохэр иІэх. Спортым гъэхъэгъэшхо щишІыгъ Хьатэгъу

Адыгэкъалэ сурэтхэр зыщатырахырэ ательеу дэтым ипащэу Іоф ешІэ Шэуджэн Зарэ. Тичылэ ищытхъу ащ арегъа Іо. Ар бзылъфыгъэ гуащ, шъабэ, дахэ. Непэ сурэтэу тырихыхэрэм язырызыгъо Лахъщыкъуае -ех еІлпы мехшыш мыльэу аритыщт. Тырэгушхо тикъуаджэ ипшъэшъэ пІугъэу, гъэзетэу «Адыгэ макъэм»

Хьатэгъу Налбый

иотдел иредакторэу ЖакІэмыкъо Аминэти». Саугъэтым икъызэІухын

фэгъэхьыгъэ зэlyklэр еажьства

А зэІукІэр зезыщэрэ НапцІэкьо Марыет псэльэ кІэкІыкІэ къызэТуихи, апэу гущыТэр фигъэшъошагъ саугъэтым игъэпсын пылъыгъэ купым ипэщагъэу КІэныбэ Шыхьам.

- Ныбджэгъу лъапІэхэр, — трибунэм къызыдэкІуаем къыІуагъ ащ, — тикъуаджэ зыдэщысыгъэм щыщэу псычІэгъ мыхъугъэу чІыгу тІэкІу къэнагъэти, Лахъщыкъуае фэгъэхьыгъэ саугъэт ащ щыдгъэуцугъ. Ау ащ фэдэ амал зэкІэ къагъэкощыгъэгъэ чылагъохэм яІэп. Сыда пІомэ ахэр зыдэщысыгъэхэм янахьыбэм хы шІоркъым иорхэр ренэу ащэуалъэ. Ар тинасып къыхьыгъ. Саугъэтым игъэуцун кІэщакІо

Хъут Азбек, Хьатэгъу Налбый, Хьэкомэ Пщымафэ

дыригьашти, зыфаехэмкІэ къадеІи, Іофыр егьэжьагьэ хьугьэ.

Ащ пыдзагъэу КІэныбэ Шыхьам саугъэтым игъэпсын гъэпсынкІэгъэным зиІахьышІу хэзышІыхьагъэхэм ягугъуи къышІыгъ. Апэу зыцІэ къыриІуагъэр сомэ минипшІ пчъагъэ зытефэщт проектыр ыпкІэ хэмыльэу афязыгьэшІыгьэ шІэныгъэлэжьышхоу, проектышІ институтым ипащэу Хъунэго Хьазрэт. Іэпы Іэгьушхо къафэхъугъэхэу ягугъу къышІыгъ Мыгу Рэщыдэ, ХъокІо Нурбый, НапцІэкъо Асльанэ, ЛІыІэпІэ Ибрахьимэ, ЖэнэлІ Арамбый, ЗекІогъу

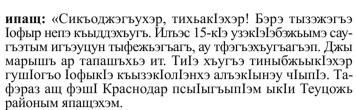
Тикъуаджэ итарихъ щыщэу гущыІэ заул, — лъигъэкІотагъ ащ ипсалъэ. — Ащ фэгъэхьыгъэу Іэшъынэ Сэфэрбыйрэ Владимир Цапкорэ атхыгъэ тхылъэу «Говорящие волны» зыфиІорэм бэ дэтыр. Ауми къэсІон. 1867-рэ илъэсым (мы чІыпІакІэм къуаджэр къызытІысыжьыгъэм илъэси 8 зытешІэм) Лахъщыкъуае зэрэхъущтыгъэр унэгъуи 112-рэ, дэсыгъэр нэбгырэ 728-рэ. ЕтІанэ хахъозэ унэгьо 350-м къехъугъэу Адыгэкъалэ тыкъагъэкощыгъ. ЦІыф дэгъубэмэ тичылэ ищытхъу чыжьэу агъэ Гугъ. Ахэм ащыщ партизан отрядэу Брянскэ мэзхэм ахэтыгъэм икомандирэу Кущмызэкъо Айтэч, летчикэу Бэгъужъэкъо Лолэ, бгъэхэлъхьэ льапІэхэр къазфагъэшъошагъэу Емыж (НапцІэкъо) Къэралхъан, нэмыкІыбэри. ЫпшъэкІэ зигугъу къэсшІыгъэ тхыльым ахэм ягугьу игьэкІотыгьэу къыщашІыгь. Къыхэзгъэхъожьы сшІоигъуагъэр непэ къызнэсыгъэм тикъуаджэ орэд зэримы Гагъэр, джы ари ти Гэ зэрэхъугъэр ары. Ар зыусыгъэр, орэдышъом изылъхьагъэр Хьалъэкъуаек Э Лыхэсэ

лентэ плъыжьыр зэпаупкіы апэу фэхъугъэхэр Хъут Азбекрэ Хьатэгъу Налбыйрэ. Ахэм Адыгэкъалэ имэрыгъэу Мамыекъо Кимэ зыраІом, ащи къа-

Казбек, Къэбэнэ Аслъанэ, ЖэнэлІ Ибрахьимэ, нэмыкІхэми.

Зэхахьэм хэлэжьагъэхэм ащыщхэр

Саугъэтэу агъэуцугъэр

Мы чІыпІэм тикъуаджэ щысыгъ. Мыщ тэ тыкъыщыхъугъ, тыщапІугъ. Непэ илъэс 40 хъугъэ Адыгэкъалэ тызагъэкІожьыгъэр. Ау зы мафэ къыхэкІырэп тщыгъупшэхэу тыкъызыщыхъугъзу, апэрэ жьыр къызщытщагъзу Лахъщыкъуае, ащ имэзхэр, псыхъоу тызхапкІэщтыгъэхэр, тинахьыжь Іушхэр, заом ащэхи ныбжьыкІэ дэдэхэу ащ щыфэхыгъэхэр. Тхьэм телъэГу щымыГэжьхэм джэнэт лъапГэр къаритыну, къзнагъзхэмкІэ псауныгъэ пытэ тиІэнэу, хъяркІэ бэрэ тызэхэхьанэу.

СшІомытэрэзыри къэсІон. Тызэхахьэ къэс зыцІэ къетІохэрэр пащэхэр, ІэнатІэ зиІэхэр арых. Адэ тыдэ щыІэха тилэжьэк о къызэрык охэу, тимеханизаторхэу, чэмыщхэу тызыгъэшхагъэхэр? Ахэр тщыгъупшэхэ хъущтэп, ахэм ренэу шъхьащэ афэтшІызэ тыпсэунэу щыт.

Непэ тикъуаджэ щымы Іэжьми, тызэкъотын, ащ ынапэ дгъэдэхэн, ищытхъу ядгъэІон, ащкІэ тятэжъхэм Іофышхоу ашІагъэр лъыдгъэкІотэн, ащ тикІалэхэр фэтпІунхэ фае. Тикъалэ нэхьой, мамырныгъэ дэльынхэу, зэкІэ цІыф льэпкъ пстэоу дэсхэм щыІэкІэ-псэукІэ тэрэз зэдыряІэу, аІэ зэкІэдзагъэу, зэкъош-Іахьылым фэдэхэу зэдэлэжьэнхэу сыфай. Шъопсэу, шъотхъэжь!»

НАПЦІЭКЪО Ибрахьим, Лахьщыкъуае инахьыжъхэм ащыщ: «Шыкурышху къэтлъэгъужьыгъэр — тичылэ гупсэу Лахьщыкъуае тыкьэкІуагъэу тыдэт, ижь къытІохьэ, зыщытэпльыхьэ. Ар гушІогьошху. Жэм къыхьырэп къасІо сшІоигьор. Мыщ фэдизэу Лахъщыкъуае исаугьэт зыгъэкІэрэкІагъэхэм, ащ пэІухьащт мылъкур къэзыгъотыгъэхэм, мы тлъэгъурэ дэхагъэр зиІэшІагъэхэм афэмыІуапхъэрэ афэмышІапхъэрэ щыІэп. Алахьым псауныгъэ пытэрэ щыІэкІэ дахэрэ къарет. Мы саугъэтым тиныбжык Іэхэр къак Іохэзэ аш Іышт, мы гъогушхоу хы ШІуцІэ Іушъом екІурэм рыкІохэрэри къыщыуцущтых, агъэшІагъо икъун алъэгъущт.

Пчэдыжь мыщ къы ухьэгъагъ Мамыекъо Кими. Саугъэтэу Лахъщыкъуае фагъэуцугъэм фэдэу дахэу зыми фэмыгъэпсыгъэу къытиГуагъ. Лъэшэу гопэшхо тщыхъугъ. А зэпстэур зиакъыл, зиамал къыхьыгъэхэр мы щыт тиныбжьыкІэхэр арышъ, тинахыжъхэм ацІэкІэ «тхьашъуегъэпсэу» шъосэІо.

Лъэшэу тышъуфэраз». **НАПШЭКЪО Айшэт, хьаджэ:** «Сыадыг» зыпТокТэ, тыдэ ущыІэми, тилъэпкъ зышІэхэрэм шъхьэкІафэ къытфашІы. Ар зиІэшІагъэр, къэзылэжьыгъэхэр тятэжъ-тянэжъхэу щымы Іэжьхэр арых. Ахэм яльагьо тырык Іоныр, льыдгъэкІотэныр, дгъэкІэрэкІэныр тэ типшъэрылъ. Ар тиныбжьыкІэхэм зэрэзэхашІэрэм, зэрагъэцакІэрэм фэшыхьатых мы саугъэтыр зэрагъэпсыгъэр, Лахъщыкъуае ыцІэ къызэраІэтыжьыгъэр.

Гум ифэрэп къасІомэ сшІоигъо гушІуагъор. Хъяр къызэхъулГэхэрэр мыщ екГуалГэхэзэ ашГынэу сэгугъэ. Тхьэм псауныгъэ къышъует, тинахыжъхэм шъхьэк афэ афэшъушІэу шъущегъаІ».

ХЪУТ Теуцожь, Теуцожь районым иадминистрацие **ипащ:** «Сигуапэу шъуимэфэкІ зэхахьэ сыхэлажьэ. ЕгъашІэми тызэгъунэгъу, илъэсыбэ хъугъэу тызэдэлажьэ, Лахъщыкъуае щыщ кІэлабэ синыбджэгъу. ЦІыфышІух, хьалэлых, ІофышІэ бэлахьых.

Шъыпкъэ, непэрэ мафэр шъыгъо мафэуи плъытэн плъэкІыщт. Ау илъэс 40-кІэ узэкІэІэбэжьымэ агъэкощыгъэгъэ къуаджэу Лахъщыкъуае саугъэт гъэкІэрэкІагъэ фэбгъэуцун, къыфызэІупхын плъэкІыныр гушІуагъо, насыпыгъ. Арышъ, мы Іофыр зыгу къэкІи езыгъэжьагъэхэм, мыр языгъэшІыгъэхэм лІыгъэ зэрахьагъэу сэлъытэ. Ахэм «тхьашъуегъэпсэу» сэри ясэІо. Бэмэ щысэтехыпІэ шъуа-

Лахъщыкъуаехэр, псауныгъэ пытэ шъуиІэнэу, джаущтэу шъузэгурыІоу, шъуигугъу щытхъукІэ яжъугъэшІын шъулъэкІэу шъущыІэнэу сышъуфэлъаІо. ІэнэкІэуи сыкъэкІуагъэп, къэсхьыгъэри Хьатэгъу Аслъан къесэты.

Джащ фэдэу Лахъщыкъуае фэгъэхьыгъэ саугъэтым икъызэІухын фэшІ щыІэгъэ зэІукІэм къыщыгущыІагъэх заом иветеранэу Борис Кочик-Оглы, Краснодар псыІыгъыпІэм идиректорэу Геннадий Никифоровыр, ныбжыкІэхэм ацІэкІэ Хьэкомэ Маринэ, нэмыкІхэри.

Лъыгъэчъэ заоу нэмыцхэм къыташІылІэгъагъэм Лахъщыкъуае икІэлэ пІугъэу нэбгыри 105-рэ щыфэхыгъ. Заом къикІыжьыгъэхэм ащыщэу непэ къэнэжьыгъэр нэбгырих ныІэп. Адрэхэм ядунай ахъожьыгъ. Ахэми саугъэтэу къызэІуахыгъэр къэзымыльэгъужьхэу хьадрыхэ гъогу техьажьыгъэ къоджэдэсхэми къекІолІагъэхэр зы такъикъэ афэшъыгъуагъэх.

Нэужым Лахъщыкъуае икІэлэ пІугьэхэу Хьатэгъу Налбый, Хъут Азбек, Хьэкомэ Пщымафэ лентэ плъыжьыр зэпаупкІы, агъэпсыгъэ саугъэтым шэкІэу техъуагъэр къырагъэфэхы. Ащ мырэущтэу тетхагъ: «Лахъщыкъуай. 1859 — 1959». Саугъэтым ышъхьагъкІэ мэзэныкъо тамыгъэ

Ащ иджабгъукІэ щыт плитэ плІэмыешхом мрамор шІуцІэм хэшІыкІыгъэ плитэхэу тегъэпкІагъэхэм

Лахъщыкъуае дэсыгъэ унагъохэм ацІэальэкъуацІэхэр тетхагъэх. Ахэм пчъагъэу апытхагъэхэмкІэ цІыфхэм къагъоты урамэу зытесыгъэхэмрэ яунэхэр зыдэщытыгъэхэмрэ. А зэпстэур къэзыгъэльэгъорэ картыри мрамор шІуцІэм тешІыхьагъэшъ, къоджэдэсхэр ащ щызэпэІутых.

Саугъэтыр дэхэ дэдэу агъэпсыгъ. ЫпшъэкІэ къызэраІуагъэу, ар зэрэшІыгъэр, зэрэгъэкІэрэкІагъэр жэм къыхьырэп, къэтхыжьыгъуай. КІэкІэу къэтІон тлъэкІыщтыр ар хыІушъом кІорэ гьогушхоу М-4ДОН-м метрэ 30 нахькІэ зэрэпэмычыжьэр, чэщырэ къэнэфынэу зэрагъэпсыгъэр, елкэ цІыкІухэу Хьатикъое Мэджыдэ къафищэхи щаригъэгъэт Іысыгъэхэм

къызэрагъэкІэракІэрэр ары. Сурэтхэр зэхахьэм Шэуджэн Зарэ къыщы-

